

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 177-199
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 13.10.2019
Kabul/Accepted: 15.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**BAHÇESARAY İLÇESİNİN
TURİZM KAYNAKLARI VE
CİTTASLOW POTANSİYELİ**

***TOURISM RESOURCES OF
BAHÇESARAY DISTRICT AND
POTENTIAL OF CİTTASLOW***

Öğr. Gör. İrfan BAYTAR

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-2074-8748, irfanbaytar@hotmail.com

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü
ORCID: 0000-0002-4926-5769, esutan@istanbul.edu.tr

Öz

Turizm sektörü, dünya nüfusundaki artış, alım gücü yükselen insan sayısının nispeten artması, şehirlerin büyümesi, sanayileşme, şehirlerde artan iş temposu ve trafik stresi gibi sorunlar nedeniyle sürekli büyümektedir. Bu durum dinlenmeye olan ihtiyacı beraberinde getirmekte ve turizm aktivitesine katılanların sayısını her geçen gün artırmaktadır. Son yıllarda turizm sektöründe, turizm aktivitesine katılanlar içerisinde, doğal turizm kaynaklarını tercih edenlerin sayısında da artış olduğu görülmektedir. Artık büyüyen, nüfusu artan şehirlerde yaşamak daha stresli, daha zor hale gelmiştir. Bu doğrultuda, sergilediği doğal ortam özelliği sebebiyle Cittaslow'ler (Sakin Şehir), önemli çekim merkezi haline gelmektedir. Bahçesaray ilçesinde; hava, su, toprak kalitesinin iyi olması, burada endüstriyel ve evsel atık probleminin bulunmaması, trafik gürültüsü, ışık kirliliği gibi sorunların yer almaması, bu ilçeyi Cittaslow adayı olma potansiyelini değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Çalışmada, Bahçesaray'ın bu özellikleri ile sahip olduğu doğal zenginlikleri ve ören yerleri, bu yerlere erişim imkânları üzerinde durulmuş, bunlar harita ve fotoğraflarla görselleştirilerek sunulmuştur. Bu veriler ışığında ilçenin Sakin Şehir potansiyeli sürdürülebilirlik göz ardı edilmeden irdelemiştir. Bahçesaray ilçesinde bulunan tarihi yapılardan Kırmızı Köprü, Kartal Köyü'nde bulunan Fekiye Teyran'ın türbesi, kilise kalıntıları ve hanlar ile tabiat güzelliklerinden Müküs Çayı (rafting için elverişli), doğal cevizi ile balı önemli turizm çekicilikleri arasında bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bahçesaray, cittaslow, sürdürülebilirlik.

* Bu çalışma, III. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi'nde sözlü olarak sunulan bildiriden üretilmiştir.

Abstract

The tourism sector is constantly growing due to problems such as the increase in the world population, the relative increase in the number of people whose purchasing power is increasing, the growth of cities, industrialization, increasing business tempo and traffic stress in cities. This situation brings with it the need for rest and increases the number of participants in tourism activity day by day. In the tourism sector, it is observed that the number of those who prefer natural tourism resources has increased in recent years. Living in cities with growing populations has become more stressful and more difficult. In this respect, Cittaslow (Calm City) is becoming an important centre of attraction due to its natural environment. In the district of Bahcesaray air, water, soil quality is good; there is no industrial and domestic waste problem, traffic noise, light pollution. Such problems do not take place, and this district allows CittaSlow (Calm City) potential to evaluate the potential. With these features of Bahcesaray, natural wealth and historical sites and accessibility to these places are emphasized and these are presented by visualizing with maps and photographs. In the light of these data, the Calm City potential of the district has been examined without ignoring sustainability. The Red Bridge, the tomb of Fekiye Teyran in the village of Kartal, the ruins of the churches and the inns and the natural beauty of Müküs Stream (suitable for rafting), natural walnuts and honey are among the important tourist attractions in Bahcesaray district.

Keywords: Bahcesaray, cittaslow, sustainability.

Giriş

Küreselleşen dünyada, teknoloji ve iletişimdeki gelişme ve değişmelerin etkisiyle ulaşım her geçen gün kolaylaşmaktadır. Bu durum, bir yandan üretimin artması ve pazarlama imkânlarının gelişmesine olanak verirken diğer yandan insanların artan ve çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılayabilmek için doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesine sebebiyet vermektedir. Özellikle plansızca kullanım, kaynakların sürdürülebilirlikten uzak bir şekilde tüketilmesini hızlandırmaktadır. Dünya nüfusunun her geçen gün artması; beraberinde şehirlerin büyümesine, trafik gürültüsünün artmasına doğal kaynakların hızlıca tükenmesine, sanayinin doğurduğu sorunlara ve popüler turizm kaynaklarının aşırı kullanılmasına sebep olmaktadır. Bu durumda sürdürülebilir bir dünyadan bahsetmek pek fazla mümkün görünmemektedir.

Küreselleşme ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal hayat üzerinde etkili olarak kentlerdeki nüfus artışına ve bazı değişikliklere sebep olmuştur. Ulaşım sistemleri, sanayi faaliyetleri; kentsel bozulma ve doğal kaynakların hızlıca tükenmesine neden olmaktadır (Cansaran, 2018: 887). Bu durumda; Sakin Şehir Hareketi, yaşam alanlarında meydana gelen bu olumsuzlukların meydana gelmemesi veya olabildiğince bunların önlenmesi için başlatılan bir hareket olarak görünmektedir (Cansaran, 2018: 887). Dünyada yaşanan bu olumsuz duruma Sakin Şehir Hareketi ile bir

çözüm yolu geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sakin Şehir Hareketi, ortaya çıkan sorunların çözümünde tek başına bir çözüm yolu olmasa da bu yönde belirli başarıların elde edilmesinde etkili olduğu görülmektedir (Tuncer ve Olgun, 2017: 48).

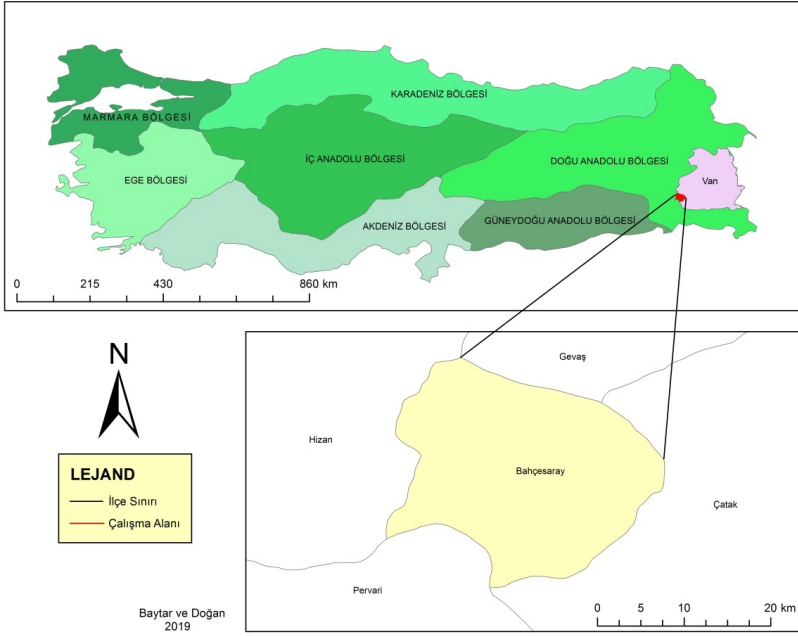
Türkiye’de Sakin Şehir Hareketi’nin bu yönde benzer çalışmaları olduğu görülmektedir. Ulaşım sistemlerinin gelişmesi ve ulaşım imkânların artması erişebilirlik olanağını arttırmış, turizm aktivitesine katılan sayısını sürekli yükseltmiş, popüler turizm kaynaklarına sahip olan bölgeler fazla turist almaya devam etmiştir. Ancak sanayide ve hizmet sektöründe çalışan sayısının artması; kalabalık, stresli, gürültülü şehirlerin ortaya çıkması ve yoğun iş temposunun insanların sakın turizm ortamlarına olan ihtiyacını doğurması sakın şehirlere olan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Sakin şehirler, farklı avantajları bünyesinde barındırmaktadır. Sakin şehirler, yerel kültürel mirasın korunmasıyla beraber yerel üretimin entegrasyonu için önemlidir. Bağımsız işletmelerin desteğinin sakın kent için hayati önemde özellikler olduğu, ayrıca sakın şehir hareketinde ticarileşmenin etkilerinden ve kitle turizminin gelişiminden uzak durulduğunu ve bunlara destek verilmediğini belirtmek gerekir (Cansaran, 2018: 887).

Van’ın Bahçesaray ilçesi, sahip olduğu doğal ve beşerî turizm kaynakları bakımından önemli bir avantaja sahiptir. İlçedeki temiz hava, temiz su kaynakları, endüstriyel ve evsel atık probleminin bulunmaması, trafik gürültüsü, ışık kirliliği gibi sorunların bulunmaması ve kendine has özellikleriyle, sakın şehir kriterleri bakımından değerlendirilmeye değer potansiyele sahiptir.

1.1. Araştırma Sahasının Konumu ve Sınırları

Bahçesaray ilçesi, Van’ın güneybatısında yer almaktadır (Şekil 1). Bahçesaray ilçesinin doğu ve güneydoğusunda Çatak, batısında Hizan, kuzeyinde Gevaş ve güneybatısında Pervari ilçeleri yer alır. Doğu Torosların uzantısı olan ihtiyar Şahap Dağları, Van Gölü’nün güneyinde yer almaktadır. Bahçesaray ilçesinde bulunan yerleşmeler bu dağların içindeki derin vadilerde arasında kurulmuştur. Bahçesaray’ın ilçesinin kuzeyinde Hasanbeşir Dağı (3503 m) ile güneyinde yer alan Kavuşşahap Dağı (3634 m) bölgenin en yüksek zirvelerini oluşturmaktadır (Van Kültür ve Turizm Envanteri (VKTE), 2006: 18). Van ile Bahçesaray arasındaki yol dağlık alandan geçmektedir. Bu durum ilçe ulaşımını olumsuz şekilde etkilemiş, kış aylarında ise olumsuz iklim şartlarıyla birlikte ulaşımı daha da zorlaştırmaktadır. Van’dan Bahçesaray’a giden yol, akarsu vadilerini ve geçitleri takip ederek yaklaşık uzunluğu 110 km’yi bulmaktadır. Van-Bahçesaray arası kuş uçuşu mesafe ise 65 km’dir (Baytar, 2014: 56). Bahçesaray ilçesinin yüzölçümü 490 km² iken, denizden yüksekliği ise 1670 m.’dir (Van

Yıllığı (VY), 1999: 379).

Şekil 1: Bahçesaray İlçesinin Lokasyon Haritası

2018 yılı itibarıyla 14.622 nüfusa sahip olan Bahçesaray (Müküs), 1932 yılında Van'ın Gevaş ilçesine bağlanmıştır. Daha sonra 1958 yılında Siirt ili Pervari ilçesine bağlı nahiye (bucak) durumuna gelen ilçe, 1964'de tekrar Van'ın Gevaş ilçesine bağlanmıştır. Bahçesaray 1987'de 04.07.1987 tarih ve 19507 sayılı resmî gazeteyle ilçe statüsü kazanmıştır (Van Yıllığı (VY), 1999: 379).

1.2. Amaç, Materyal ve Yöntem

Bahçesaray ilçesinin turizm kaynaklarıyla ilgili çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmadaki temel amaç, Bahçesaray ilçesinin doğal ve beşerî turizm kaynaklarını belirlemektir. Bir diğer açıdan Bahçesaray ilçesinin cittaslow (sakin şehir) potansiyelini araştırarak bu yönde kullanılacak turizm kaynaklarını ortaya koymaktır. Çalışmada literatür incelemesi yapılarak ilgili kaynaklardan yararlanılmış ve bazı kurumlardan gerekli veriler temin edilmiştir. İlgili haritalar ArcMap 10.5 sürümü kullanılarak üretilmiştir. Saha çalışması yapılarak gerekli görülen yerlerin fotoğraflaması yapılmıştır.

2. Bahçesaray İlçesinin Turizm Kaynakları

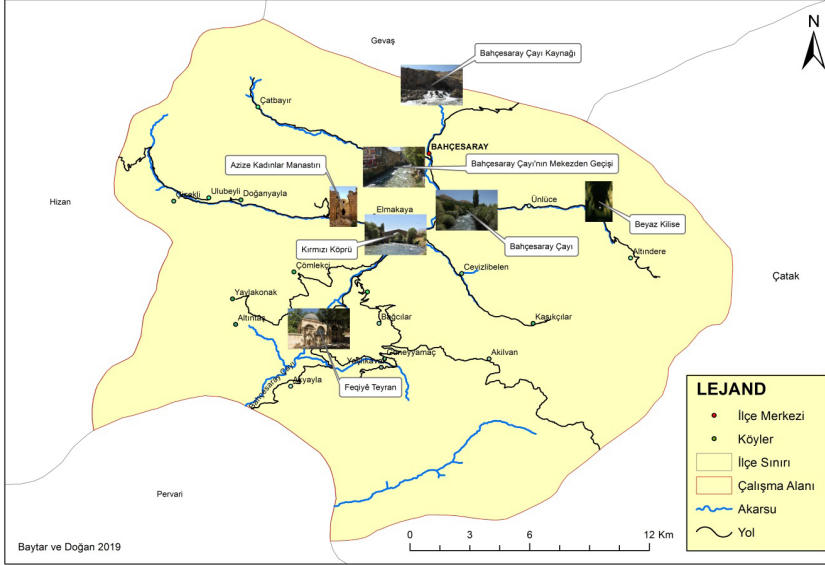
Turizm, dinlenmek ve tatil yapmak amacıyla yolculuğa çıkmak anlamlarına gelip üç mekânsal unsurdan oluşmaktadır. Turist gönderme potansiyeli olan kaynak bölge, turistlerin varış bölgeleri ve iki bölge arasında kalan yerler turizm faaliyetinin gerçekleştiği mekânlar olarak bilinir (Özgüç, 2017: 13-16). Tümertekin (1982: 466), turizmi eğlence (rekreasyon) ile tatil yapmak amacıyla seyahate çıkmak olarak açıklamaktadır. Başka bir tanımlama ise, gezme, görme, tanıma, dinlenme, eğlenme gibi amaçlarla yapılan gezi olarak tanımlamaktadır (Doğanay, 1998: 580). Olalı (1983: 28) turizmi “Sürekli kalış şekline dönüşmemek ve gelir sağlayıcı bir meslekle uğraşmamak kaydıyla yabancıların, geçici bir süre için herhangi bir ülkede kalışlarından doğan olay ve ilişkilerin bütünü” şeklinde tanımlar Dünya Turizm Örgütü’nün yaptığı tanıma bakıldığında “Kendi olağan çevresinin dışında bir yere, belirlenmiş bir süreden daha az kalmak üzere giden ve ana amacı ziyaret ettiği yerde para kazanılan bir faaliyetin denemesi dışında seyahat etmek olan bir kişinin faaliyetleri” şeklinde bir açıklamanın yapıldığı görülür. Bu mekânlarda ifade edilen aktivitelere katılan kişilere de turist denilmektedir.

Turizmin birçok çeşidi bulunmaktadır. Turizmin öne çıkan çeşitleri; deniz turizmi, sağlık ve termal turizmi, kış turizmi, yayla turizmi, mağara turizmi, inanç turizmi, akarsu- rafting turizmi, kültürel turizm ve kongre turizmi şeklindedir. Ülkeler, sahip olduğu turizm kaynaklarını da göz önünde bulundurarak daha fazla turizm türünde turist çekme çabası içerisindeyler. Bu nedenle ülkeler, sahip oldukları turizm kaynaklarının sonraki kuşaklara da aktarımını kolaylaştırmak için mümkün olduğunca turizm kaynakları dengeli bir şekilde kullanma yoluna gidip daha fazla turist çekme çabası gösterirler.

Bahçesaray ilçesinin ekonomisinde farklı kaynakların etkisi bulunmaktadır. Bahçesaray ilçesinde tarım ve hayvancılık faaliyetleri de nispeten yapılmakta ve ilçe ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ancak ilçenin ekonomisi daha çok kalitesiyle adından söz ettiren ceviz ve bal ürünlerine dayalıdır. İlçenin sahip olduğu turizm potansiyelinin tanıtımı ve altyapı çalışmalarının yapılması durumunda sektör, ilçe ekonomisine daha çok katkı sağlayacaktır.

Büyük şehirlerde yaşayan nüfus; yoğun iş temposu, trafik gürültüsü, stres vb. gibi nedenlerden dolayı psikolojik olarak rahatlamaya, dinlenmeye, eğlenmeye daha çok ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle büyük şehirlerin yakınında bulunan fakat büyük şehrin yoğunluğundan uzak sayfiye mekânları özellikle hafta sonları gününbirlik rekreasyon faaliyetleri için önemlidir (Sertkaya, 2011: 90). Van’da ve çevre şehirlerde yaşayan

nüfus ile Van'a gelen İranlı turistlerin rekreasyonel faaliyetleri için Bahçesaray iyi bir alternatif durumundadır. Van'ın nüfusunun 2018 yılı itibariyle 1.123.784 kişiye ulaşması ve Van'a gelen İranlı turist sayısının her geçen yıl artması önemli avantajdır. Ancak Bahçesaray İlçesi'nin bu pazardan pay alabilmesi için gerekli altyapı, konaklama yatırımlarının ve tanıtımların yapılması gerekmektedir. Bahçesaray ilçesinin önemli doğal ve beşerî turizm kaynaklarına sahip olduğu görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Bahçesaray İlçesinin Turizm Haritası

İlçede bulunan su kaynakları, yaylalar, tarihi ve kültürel mekânlar, türbe, medreseler ve kiliselerle zengin turizm potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

2.1. Bahçesaray İlçesinin Tarihi Özellikleri

Bahçesaray eski dönemlerde Miks adıyla bilinmektedir. Bahçesaray halkı; Bahçesaray, Miks ve Müküs isimlerini kullanmaktadır. Bahçesaray'ın M.Ö. 330'da kurulduğu rivayet edilmektedir. Bilinen tarihi 800- 900 yılları arasında Vaspurakan Ermeni hanedanlığına bağlı bir prensliğe dayanmaktadır. 1064 yılında Selçuklu sultanı Melikşah tarafından fethedilmiştir. En son Safevi'lerin egemenliğinde iken 1548 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlılar döneminde idari statüsü bazen sancak bir dönem Mirlivalık olarak tahsisi yapılmıştır. Tanzimat fermanıyla statüsü kaza olarak belirlenen Miks 1891 yılında Nahiye'ye dönüştürülüp Van'ın Gevaş ilçesine bağlanmıştır (Bahçesaray Kaymakamlığı ve Bahçesaray

Belediyesi (BK ve BB), 2019).

2.2. Doğal Turizm Kaynakları

Foto 1: Bahçesaray'dan Bir Görünüm¹

2.2.1. Bahçesaray (Müküs) Çayı ve Yaylalar: Bahçesaray Çayı, ilçenin kuzeyinde yer alan Gevaş sınırına yakın bir yerde kaynağını almaktadır (Foto 2). Bahçesaray Çayı, derin vadilerden akarak başka kolları da bünyesine katıp Pervari sınırından ilçeyi terk etmektedir. Kaynağını aldığı yerden ilçe sınırının dışına çıktığı yere kadar büyük bir oranda hızlı bir akışa, temiz bir suya sahip olan. Bahçesaray Çayı, geçtiği topoğrafya yapısı ile beraber sunduğu farklı renkler ve manzaraları bünyesinde barındıran rekreasyon faaliyetleri için önemli potansiyel oluşturmaktadır.

¹ <http://www.bahcesaray.gov.tr/> Erişim: 05. 08.2019

Foto 2: Bahçesaray Çayı'nın Kaynağı

Foto 3: Bahçesaray Çayı

Bahçesaray ilçesinin sahip olduğu yüksek yaylalar, özellikle Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçerler tarafından tercih edilmektedir. Yaz mevsiminde hayvancılık faaliyetleri yapmak için gelen göçerler kış başlarken de dönmektedir.

2.2.2. Kış Sporları: Kış sporları bakımından ilçe elverişli doğa şartlarına sahiptir. İlçede Karabet geçidi ve çevresindeki arazilerde kayak sporuna uygundur. Ancak kayak yapılacak tesis bulunmamaktadır. Yükseltinin fazla olmasına bağlı olarak karın yerde kalma süresi de uzamaktadır. Yaz mevsiminde karın geç erimesi kayak yapma süresini uzatmaktadır. (Bahçesaray Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü, 2019).

2.2.3. Rafting: Van'da bulunan akarsuların boylarının kısa olması ve az su taşımaları, rafting su sporunun yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak Bahçesaray ilçesinde yer alan ve aynı isimi taşıyan çay üzerinde rafting sporu yapılmaktadır. Son yıllarda Bahçesaray çayı üzerinde bu sporu yapan yerli turist sayısında artış olduğu gibi yabancı turistlere de rastlamak mümkündür (Alaeddinoğlu, 2006: 110-111).

1997-1998 yıllarında Bahçesaray ilçesinde düzenlenen Uluslararası Satranç Festivali kapsamında Artvin'in Yusufeli ilçesi Rafting Kulübünün festivale iştiraki ile Bahçesaray ilçesi rafting ile tanışmış oldu. Bahçesaray Çayı yatağının rafting için oldukça elverişli olmasından dolayı mayıs, haziran, temmuz ve ağustos aylarında ilçede rafting yapılır. Bu spor için Bahçesaray Kaymakamlığı bünyesinde bulunan ve çok verim alınmayan yaklaşık 15 yıllık botlar kullanılmaktaydı. 2019 yılı itibariyle Bahçesaray Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğüne tahsis edilecek tam teçhizatlı 19 adet bot takviyesi ile bu sorun giderilmesi düşünülmektedir. Rafting Federasyonu, Bahçesaray ilçesinde yeni bir parkur projesi üzerinde çalışmalarına devam etmektedir (BGSİM, 2019)

Foto 7: Bahçesaray Çayı Üzerinde Rafting Yapan Sporcular²

² <http://www.google.com/> Erişim Tarihi: 19. 08.2019

2.3. Beşerî Turizm Kaynakları

2.3.1. Köprüler

Kırmızı Köprü: Kırmızı Köprü, gür bir şekilde akan Müküs Çayı üzerinde yer almaktadır. Kırmızı Köprü, Bahçesaray-Hizan karayolu 4. km’de, ilçenin güneyinde kurulmuştur. Doğu-batı yönlü uzanan köprü tek gözlüdür. Köprü, adını inşasında kullanılan tuğlaların renginden almaktadır.

Köprünün üzerinde bulunan Ermenice kitabenin okunamayacak durumda olması tarihlendirmesini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak çevredeki imar faaliyetlerine bakarak XVI-XVII. yüzyıllarda yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Köprünün yüksekliği 10.35 m. iken, uzunluğu 24 m ve genişliği de 4.50 m’dir. Köprü, gözünün iki kademeli olan sivri kemerinin zemin kısmı kaba yonu taş, üst kısımları da tuğladan yapılmıştır. Dikey dizilen tuğlalar, kemer kavsini oluşturmaktadır. Menba ve mansab yönünde yan duvarlar, kaba yonu taşlarla yapılmıştır. Halen faaliyette olan köprünün korkulukları yıkılmış duvarlarında da bazı çatlaklar oluşmuştur. Saçak şeklinde bazı taşlarla köprü genişletilmeye çalışılmıştır (Top, 1998: 14-15).

Kırmızı Köprü, farklı dönemlerde restorasyonlar geçirmiştir. Yapılan restorasyonlarda, köprünün orijinal özelliğinin korunamadığı, köprünün her restorasyon sonrasında farklı bir renk aldığı görülmektedir. Köprünün önceki ve son hali arasındaki fark, aşağıdaki eski ve yeni fotoğraflardan da görüleceği üzere farklıdır. (Foto 4; Foto 5; Foto 6).

Fotoğraf 4: Restorasyon Öncesi Kırmızı Köprü³

3 [http:// www.google.com/](http://www.google.com/) Erişim Tarihi: 19. 08.2019

Fotoğraf 5: İlk Yapılan Restorasyon Sonrası Kırmızı Köprü⁴

Kırmızı Köprü, yıllar içerisinde farklı dönemlerde restorasyonlar geçirmiştir (Foto 4; Foto 5). Kırmızı Köprü geçirdiği restorasyonlar sonucu son haline bakıldığında kırmızılık özelliğini kaybederek farklı bir renge dönüştüğü görülmektedir (Foto 6).

Fotoğraf 6: Kırmızı Köprü'nün Son Hali

⁴ <http://www.google.com/> Erişim Tarihi: 19. 08.2019

Kızıl Köprü: Bahçesaray Çayı üzerinde kurulan köprü, ilçeyi Hizan'a bağlayan yol üzerinde, Bahçesaray'a 5 km mesafededir. Yapım zamanı ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Köprü adını ana kemer üzerindeki kırmızı renkli tuğlalardan almaktadır. Günümüzde sadece yayalara açık olan köprü'nün birçok yerinde dökülmeler ve yıkılmalar meydana gelmiştir. Mansap cephesindeki sol tempan duvarında Ermenice bir mermer yazıt yer almaktadır ancak yazıt okunamayacak kadar aşınmıştır. Yapımında kullanılan malzeme ve örgü tekniği dikkate alındığında köprü'nün 16-17. yüzyıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir (VKTE, 2006: 249).

2.3.2. Türbeler, Medreseler, Camiler, Kiliseler ve Manastırlar

Kadim bir geçmişe sahip Bahçesaray ilçesinde türbe, medrese ve kilise örneklerine rastlanmaktadır. Bahçesaray, tarihi geçmişi kadar eğitim ve kültürel faaliyetler yönüyle de güçlü bir özelliğe sahiptir. Bu yönüyle Bahçesaray'da Fekiye Teyran ve Mir Hasan-ı Veli gibi dini tarihi ve edebi ilim insanları yaşamıştır.

Fekiye Teyran Türbesi: Fekiye Teyran 1560-1640 yılları arasında yaşamıştır. Asıl adı Muhammed'dir, ancak Fekiye Teyran (kuşların öğretmeni) diye anılmıştır. Kendisiyle ilgili ilk yazılı bilgiler, Bâyezîdî'nin 1848-1866 yıllarında Erzurum'da Rus konsolosu olarak görev yapan Alexandre Jaba için kaleme aldığı notlarda yer almaktadır. Önemli eserleri Hikâyetâ Şeyh-i San'ân, Kısseyâ Bersîs, Kavle Hespê Reş, Dilo Râbe'dir (Özel, 2016: 436)

Fotoğraf 8: Fekiye Teyran Türbesi

Fotoğraf 9: Fekiye Teyran Kütüphanesi

Kırmızı Cami: Bahçesaray ilçesinin Kale Mahallesi'nde bulunan bu caminin yapım yılı kesin olarak bilinmemekle beraber, 17. yüzyılda Müküs beylerinden biri tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (VKTE, 2006: 249). Kırmızı Cami, farklı dönemlerde genişletilerek üç aşamalı bir yapı özelliği göstermektedir. Kitabesi ve vakfiyesi bulunmamaktadır ⁵

Şeyh Şemsettin Cami: Bahçesaray ilçesinin Güneyyamaç köyünde bulunan caminin avlusunun giriş kapısı üzerinde ve caminin güney cephesinde olmak üzere iki yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta göre 1709 yılında yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında yanan cami, iki katlı ve meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur (VKTE, Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2006: 251).

Mir Hasan-ı Veli Medresesi: Bahçesaray'ın Kale Mahallesinde yer alan mezarlık içinde kurulan medrese, 16. yüzyılda Mir Hasan Veli tarafından yaptırılmıştır. Yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla 1737 ve 1858 yılında iki onarım geçirmiştir (VKTE, 2006: 251). Mir Hasan-ı Veli Medresesi, Bahçesaray'da Osmanlı döneminin tek gösterişli örneği olarak görülmektedir ⁶

Festival ve Turnuvalar: Her yıl Fekiye Teyran Kültür ve Sanat Festivali yapılmaktadır. Fekiye Teyran Kültür ve Sanat Festivali kapsa-

5 www.vantso.org.tr/ Erişim Tarihi: 02. 09.2019

6 www.vantso.org.tr/ Erişim Tarihi: 02. 09.2019

mında satranç turnuvaları düzenlenerek il ve il dışından lisanslı satranç ustaları yarışmaktadır. Bu festival ve turnuva dönemlerinde Bahçesaray ilçesindeki etkinliklere Van'dan ve farklı illerden çok sayıda kişi katılmaktadır. 1997-1998 yıllarında düzenlenen uluslararası satranç festivalinden sonra ilçenin tanınmasına katkı sağlamıştır. Her yıl 30 Ağustos ile 1 Eylül tarihleri arasında Bahçesaray Kaymakamlığı ve Bahçesaray Belediyesi'nin katkılarıyla satranç festivali yapılmaktadır.

2.3.3. Kiliseler ve Manastırlar

Beyaz Kilise (Dêra Spi): Bahçesaray ilçesinin doğusunda Altındere Vadisinde Ünlüce Köyü civarında 2300 m yükseklikte yer almaktadır. Aziz Meryem'e adanan bir kilise, jamatun yapısı, Aziz Jean Babtiste Şapeli, keşiş hücreleri, çeşme, bir yağhane ve bir değirmenden oluşmaktaydı. Yapılardan günümüze sadece kilise, jamatun ve şapel ulaşabilmiştir. Keşiş hücreleri ve diğer yapılar tamamen yıkılmış durumdadır. Beyaz Kilise, ismi dışında Aziz Sauveur Manastırı ve Dira Spi olarak da tanınmaktadır (VKTE, 2006: 247).

Fotoğraf 10: Beyaz Kilise (Dêra Spi)

Kaynak: (Selçuk, 2018)

Saintes Femmes (Azize Kadınlar Manastırı): Bahçesaray ilçesinin 8 km güneybatısında Elmakaya köyünün yakınında yer almaktadır. Manastırın yakınındaki su kaynağının kenarında bulunan haç işlemeli bir taş üzerine bir dua metniyle birlikte 1255 ya da 1555 tarihi kazanmıştır. Kilisenin mimari özelliklerine bakılarak inşa yılının 12-13. yüzyıllar arasında olduğu tahmin edilmektedir. Kilise Kutsal Haç, Aziz Jean Babtiste ve Tzayativank adlarıyla da tanınmakla birlikte ilçede Dira Meleşehi olarak bilinmektedir (VKTE, 2006: 244).

Fotoğraf 11: Saintes Femmes (Azize Kadınlar Manastırı)
Kaynak: (Selçuk, 2018)

Sanit Georges (Pouthkouvank) Manastır Kilisesi: Sanit Georges Manastırı, eski Bahçesaray Gevaş yolu güzergahı üzerinde, Agirol Dağları'nın güney yamacındaki Ağzı Gedik Geçidi'nin eteğinde yer alan küçük bir taraça üzerinde kurulmuştur. Kilise kalıntılarına Bahçesaray'dan kuzeydoğuya doğru, Sündüz Çayı'nın vadisinde yer almaktadır. Aziz Georges Kilisesi'nin jamatun yapısıyla bir şapelden meydana gelen manastır kısmının Vaspurakan Krallığı döneminde (908-1021) yapıldığı tahmin edilmektedir. Jamatunun batı cephesinde yer alan bir yazıtı göre bina 1601 yılında yapılmıştır. Kilisenin güneybatı duvarına eklenen III. Khatchatour Şapeli ise, yapının doğu cephesinde yer alan bir yazıtı göre 16 Haziran 1887 tarihinde tamamlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı döneminde terk edilen manastır, 1940'lı yıllardan sonra şapelin üzerine yeni bir kat yapılarak kilisenin güneyinde yapılan yeni eklentiler ile han haline getirilip 1980'li yıllara kadar bu şekilde kullanılmıştır. Yalnızca çatısı çöken yapı, bugüne nispeten sağlam gelmiştir. Kilisenin güneybatısına eklenen şapel ve diğer yapılar yıkık durumdadır. Vaktinde çok sayıda kişi tarafından ziyaret edilen bu manastır, Horoz Manastırı, Dağ Manastırı ve Dira Han adlarıyla da tanınmaktadır (VKTE, 2006: 245). İlçede bu kiliselerin dışında Andzghonts Manastır Kilisesi, Saint Jaques Kilisesi de bulunmaktadır⁷

3. Cittaslow (Sakin Şehir)

Dünya'da yavaş kent hareketi, 1986 yılında İtalya'da "fast food"a (hızlı yiyeceğe) karşı çıkılarak başlayan "slow food" (yavaş yiyecek) hareketine kadar dayanmaktadır. İtalyanca citta (kent) ile İngilizce slow (yavaş) kelimelerinden meydana gelmektedir. Literatürde yavaş kent yerine sakin kent (cittaslow) kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Yavaş Hareketi, İtalya'nın başkenti Roma'da Carlo Petrini'nin başını çektiği bir grup tarafından 1986 yılında İspanyol merdivenlerinde yapılan McDonald's açılışını protesto etmek için İtalyan makarnası fırlatılmasıyla başlamıştır (Sezgin & Ünivar, 2011: 147). İtalya'da başlayan yavaş hareketi, önceleri yemek alanında başlamış daha sonra diğer alanlara da yayılmıştır. Yavaş kentte yavaş yemek (slow food) akımını takiben İtalya'da başlamış ve dünyaya yayılan bir akım olmuştur.

Dünyada Cittaslow Birliği'ne üye ülke ve bölge sayısı 30'a ulaşmıştır. İtalya 90, Almanya 35 üyesiyle birliğin en fazla üyesi olan ülkeler arasındadır. Bu ülkelerin dışında Polonya, Fransa, Güney Kore, Türkiye üyesi fazla olan diğer ülkeler arasında bulunmaktadır⁸. Türkiye'de Cittaslow Birliği'ne ilk giren kent, İzmir'in Seferihisar ilçesidir. Halen Türkiye'de Seferihisar, Akyaka, Gökçeada, Yenipazar, Vize, Taraklı, Yalvaç,

7 www.vantso.org.tr/ Erişim Tarihi: 02. 09.2019

8 www.cittaslow.org/Erişim Tarihi: 01.09.2019

Perşembe, Şavşat, Halfeti, Göynük, Mudurnu, Uzundere, Gerze, Eğirdir ve son olarak 2019 yılında Köyceğiz ve Ahlat'ın da katılmasıyla toplam 17 adet yavaş şehre ulaşılmıştır⁹. *Cittaslow*'ler, küçük şehirlerin organize ağı durumunu göstermekte ve yerel değerlerin korunmasına işaret edilen çalışmalara konu olan şehircilik anlayışına dayanmaktadır. 2009 yılında ilk yavaş şehir Seferihisar olmuştur. Seferihisar'da sürdürülebilir kalkınma, çevre, kentsel yaşam kalitesi, tarımsal ve turistik politikalara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İlçede kadınlara farklı eğitim imkanlarının sunulması, istihdama katılımın sağlanması, ilçede yetiştirilen tarım ürünlerinin işlenerek daha fazla girdiye ulaşılması ve ekonomik canlanmanın artırılması bu yönüyle önemlidir. Seferihisar Belediyesi tarafından *Cittaslow* kapsamında çevre politikaları, sosyal ve kültürel politikalar ile ekonomik politikalar çerçevesinde farklı çalışmalar yapılmıştır (Akman ve Karakuş, 2018: 72-73).

1999 yılında İtalya'nın Greve in Chianti kentinde kurulan, sonrasında dünyaya yayılan *Cittaslow* Birliği nüfusu 50.000 altında olan kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir. Birliğe üye olmak için belirlenen kriterleri gerçekleştirmek için projeler geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir. Kentlerin kriterler çerçevesinde yaptığı çalışmalar puanlanmakta ve bir kentin üye olması için 50 ve üzerinde puan alması gerekmektedir¹⁰

Bütün şartlara ve zorluklara rağmen sakin şehir hareketi küreselleşme karşısında şehirlerin özgün değerlerini koruyarak yaşanabilir yaşam alanı oluşturma çabasında olan yaklaşımdır. Bu çaba ile yerleşim birimlerinin sürdürülebilir bir çerçevede doğal, beşerî, tarihi ve kültürel zenginliklerinin korunması ile yeni nesillere ulaştırılmasını sağlama çabasıdır.

3.1. Bahçesaray İlçesinin Cittaslow (Sakin Şehir) Adayı Olma Potansiyeli

Küreselleşmeyle beraber toplumların sahip oldukları kaynaklar hızla tükenmekte, kentlerdeki yaşam kalitesi düşmektedir. Bu durum insanların alternatif turizm kaynak arayışına girmelerine neden olmaktadır. Sakin şehirlerin sahip oldukları doğal dokuyu korumaları, sürdürülebilir turizm anlayışına sahip olmaları bu yerlerin önemini daha da arttırmaktadır. Sakin şehirlerin yerel ekonomiye olan destekleri, sürdürülebilirliği ön planda tutması, doğal kaynak duyarlılıkları ekoturizmle benzerlikler göstermektedir (Balaban, 2017)

Bahçesaray ilçesinde görülen doğal güzellikler ve diğer doğal

9 www.cittaslowturkiye.org/Erişim Tarihi: 01.09.2019

10 www.cittaslow.org/Erişim Tarihi:01.09.2019

çevre şartları ilçeye önemli avantajlar sağlamaktadır. İlçenin sahip olduğu temiz hava, temiz su kaynakları, zengin flora (bitki) ve fauna (hayvan) varlığı, farklı mevsim özelliklerinin aynı anda görülmesi ile doğal dokunun korunmuş olması, atık probleminin olmaması, görsel, trafik ve ışık kirliliğinin olmaması, biyoçeşitliliğinin korunmuş olması avantajlar sağlayarak sakin şehir adayı olma noktasında önemli potansiyel oluşturmaktadır.

Turizm önemli ekonomik faaliyetler arasında bulunmaktadır. Turizmde kaynaklar çeşitlendikçe genelde gelir de artmaktadır. Gelir ve geçim kaynakları canlandıkça diğer sektörlerle de olumlu etki yaparak canlanmasını sağlayarak istihdam olanağını arttırır. Ekonomik getirisi olan ve yapılan hizmetlere bağlı olarak bu getirinin kartopu gibi büyümesini sağlar. Bu etki bazen hemen para şeklinde kendini göstermekte, bazen de dolaylı tanıtım şeklinde olabilmektedir. Turizm faaliyetleri yürütülürken doğal çevrenin bozulmadan, tahrip olmadan sürdürülebilirlik göz ardı edilmeden yapılması gerekir (Doğan, 2012: 21).

Cittaslow üyesi olabilmek için şehrin aşağıda verilen kategorilerde geçerli puanı alması gerekmektedir¹¹

11 www.cittaslowturkiye.org/Erişim Tarihi: 01.09.2019

Tablo 1: Cittaslow Üyelik Kriterleri ve Bahçesaray İlçesinin Cittaslow Potansiyeli

Cittaslow Kriterleri	Cittaslow Kriterlerinin İçeriği	Bahçesaray İlçesinin Cittaslow Potansiyeli
Çevre politikaları	Temiz hava, temiz su, atık problemine çözüm, görsel, trafik ve ışık kirliliğinin azaltılması, kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması, biyoçeşitliliğinin korunması gibi	Bahçesaray ilçesi temiz hava, temiz su kaynakları bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Trafik ve ışık kirliliği sorunu olmadığı gibi önemli bir atık problemi de bulunmamaktadır.
Altyapı politikaları	Bisiklet yolları ve bisiklet park yerleri, çevre dostu ulaşım alternatiflerinin yaygınlaştırılması ve kolaylaştırılması, ulaşılabilirlik gibi	Bahçesaray’da bisiklet yolları ve bisiklet yolları ve park yerleri bulunmamaktadır. Ancak Cittaslow adaylığı durumunda kısa sürede bu kriter sağlanabilir.
Kentsel yaşam kalitesi politikası	Kentsel değerlerin korunması ve iyileştirilmesi, vatandaşlara ve turistlere interaktif hizmetlerin geliştirilmesi, sosyal altyapının desteklenmesi gibi	Bahçesaray ilçesinin Cittaslow adaylığı durumunda koşulların iyileştirilmesine bağlı olarak bu kriter sağlanabilir.
Tarımsal, turistik, esnaf ve sanatkârlara dair politikalar	Ekolojik prensiplerin korunması, geleneksel iş teknikleri ve el yapımı markaların yaygınlaştırılması ve korunması, kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, yemek sektöründe tat eğitimi verilmesi, organik yerel ürünlerin kullanılmasının teşviki gibi	İlçe bu kriter bakımından uygun şartlara sahiptir. Cittaslow adaylığı durumunda daha da geliştirilebilir.
Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar	Cittaslow temalı yöre halkı ve esnafa eğitim vermek, farkındalık oluşturmak ve iyi karşılama.	İlçe bu kriter bakımından uygun şartlara sahiptir. Cittaslow adaylığı durumunda eğitim planlaması yapılabilir. Farkındalığın geliştirilmesi çalışmaları yürütülebilir.
Sosyal Uyum	Farklı kültürlerin entegrasyonu ve dengeli dağılım, genç neslin istihdam durumu	İlçede farklı din ve kültürlerin izleri bulunmaktadır. Bu kriter bakımından Cittaslow adaylığı söz konusu olduğunda daha da geliştirilme ihtiyacı bulunmaktadır.
Ortaklıklar	Doğal ve geleneksel yiyecekleri slowfood veya diğer kurumlar ile desteklemek ve aktiviteleri, kampanyalarla desteklemek	Bahçesaray doğal ve geleneksel yiyecekler bakımından zengindir. Kurumlar tarafından desteklenme ihtiyacı bulunmaktadır.

Bahçesaray ilçesi Cittaslow üyelik kriterlerinden çevre politikaları kriteri yönüyle önemli potansiyele sahiptir. İlçe suyunun ve havasının çok temiz olması, ilçede trafik gürültüsü ile ışık kirliliğinin olmaması önemli avantaj sağlamaktadır. Öte yandan altyapı ve kentsel yaşam kalitesi politikaları yönüyle adaylık durumunda ilgili paydaşlar tarafından geliştirilmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bahçesaray ilçesi tarımsal, turistik politikalar; esnaf ve sanatkârlara dair çalışmalar, misafirperverlik; farkındalık, eğitim için planlar; sosyal uyum ve ortaklıklar bakımından uygun imkanlara sahip olup ilçenin bu özellikleri daha da geliştirilebilir (Tablo 1).

Bahçesaray ilçesinde tarımsal, turistik, esnaf ve sanatkârlara dair politikalar çerçevesinde ekolojik dengenin korunması, geleneksel iş teknikleri ve el yapımı markaların yaygınlaştırılması ve korunması, kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, yemek sektöründe tat eğitimi verilmesi, organik yerel ürünlerin kullanılması yönüyle potansiyele sahip olup geliştirilmesi gerekmektedir.

Misafirperverlik ve farkındalık çerçevesinde değerlendirildiğinde ilçe halkı misafirperverliği, ilçeye gelen yerli ve yabancı turistleri karşılama kültürüyle gerekli özellikleri taşımaktadır. İlçede yapılan festival ve turnuvalarda da bu durumun görüldüğü ifade edilmiştir.

Sosyal uyum ve ortaklıklar çerçevesinde tarihi süreç içerisinde farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşadıklarını tarihi dini eserleriyle göstermekte, bunların daha da geliştirilmesi ile ilgili yapılacak eğitimler ve çalışmalarla istenen noktada çalışmaların yapılabileceği imkânlar ilçede bulunmaktadır.

Cittaslow Birliği üyeliği için gereken nüfusun 50.000 altında olan kriteri sağlayan Bahçesaray ilçesinin diğer kriterlerden 50 üstü puan alması için özellikle ilçedeki idareler tarafından yapılacak bazı çalışma ve düzenlemeler söz konusudur. Bu çalışmaların yapılması durumunda gerekli puan fazlasıyla alınacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşen dünyada ve Türkiye’de turizm sektörünün içinde olduğu en önemli sorunlardan biri, popüler turizm kaynaklarının (plaj, tarihi, dini, kültürel) aşırı kullanılması çevreye verilen zararların artmasıdır. Bu durum, ülkelerin belirli yerleşim birimlerindeki turist yoğunluğunun artması ile o yerleşim birimlerinde yaşayan insanların günlük yaşamı zorlaştırmakta, fiyatları arttırmakta ve hayat ikamesini güçleştirmektedir. Bu sorun karşısında ülkeler turizm kaynaklarını çeşitlendirme, turistleri mümkün olduğunca ülke içerisine dağıtma ve yıl içerisine yayma çabası içerisine girmişlerdir. Bunu gerçekleştirmek görüldüğü kadar kolay değil-

dir. Dünyada ve Türkiye’de görülen sakin şehir hareketi, bu çabaya destek olma yönüyle avantaj sağlamakta ve yayılmaktadır.

Sakin şehirler, küreselleşmenin etkilerinin turizm kaynaklarını sürdürülebilir özelliğinden uzaklaştırmasına karşı ve bu kaynakların yok olmaması için yapılmış bir harekettir. Bahçesaray ilçesinin de sakin kent olma açısından sahip olduğu potansiyel ortaya konulduğunda bu şartları taşıdığı görülmektedir. Sakin kent adayı olmak ve bunu sürdürmek için belediyeye, diğer kamu kurumlarına, ilçe sakinlerine büyük iş düşmektedir. Özellikle belediye ve ilçe sakinlerinin koordinasyon içinde çalışması, belediyenin faaliyetlerinin ilçe sakinleri tarafından desteklenmesi, yerel turizm kaynaklarının tarihi ve kültürel mirası korumaları oldukça önemlidir.

Bahçesaray ilçesi, sahip olduğu potansiyeliyle sakin şehir hareketine dâhil olabilecek özelliktedir. İlçede bulunan temiz ve gür akışa sahip akarsu kaynakları, temiz hava, temiz çevre şartları, kendine has topoğrafik güzellikleriyle, yaylalar, rafting ve trekking yapmak için uygun doğal ortamlarıyla tarihi dokusu ilçenin önemli turizm kaynakları arasında bulunmaktadır.

Bu özelliklere sahip olamayan yerleşim birimlerinin sakin şehir üyesi olmaları olanaksızdır. Çünkü bu özelliklerin beşerî faaliyetler sonucu kazanılması daha zordur. Ancak bu kaynaklara sahip olan Bahçesaray gibi yerleşim birimleri bu doğal avantajlarla özellikle belediye ile koordineli çalışılması ve projeler üretilmesi ile sakin şehir şartları yönündeki eksiklikler rahatlıkla tamamlanabilir. Burada başta Bahçesaray Belediyesi olmak üzere diğer kurumlara büyük iş düşmektedir.

Bahçesaray ilçesinde ulaşım imkânlarının zor olması, göç vermesinde etkili olmuştur. Özellikle Karapet kar tüneli ve devamı yollar yapılmadan önce yılın büyük bölümünde Van ile bağlantıyı sağlayan yolun kapalı olması, ilçenin gelişimini oldukça olumsuz etkilemiştir. Bu durum, ziyaretçi sayısının az olması sonucu arz talep dengesinin kurulamamasından dolayı konaklama imkânlarının gelişmemesi sonucunu doğurmaktadır. Konaklama yönüyle öğretmen evi (27 oda 77 kişilik) ile bazı kurumların misafirhaneleri festival ve turnuva dönemlerinde ihtiyaca cevap veremekte yetersiz kalmakta, bu durum organizasyonlara katılımı düşürmektedir. Karapet Geçidi’ndeki kar tünelinin yapılması ile fırtına sonucu yolun sık sık kapanmasının önüne geçilmiştir. Yolun genişletilmesi ve asfaltının yenilenmesi, ulaşımı olumlu yönde çözmekle beraber kesin çözüm olmamıştır. Yine kış aylarında belli dönemlerde yol kapanabilmekte, eğimin fazla olduğu dik yamaçlardaki virajlar ulaşım riski arttırmaktadır. 2018 yılında yapımına karar verilen ve 2019 itibarıyla proje aşamasında olan iki tünelin toplamı yaklaşık 11 km’dir. Bahçesaray ilçesini Gevaş ilçesi

Akdamar mahallesine bağlayacak tünel, ilçenin ulaşım sorununu tamamen çözecektir. Tünelin ilçenin gelişimine büyük katkı sağlayarak tersine göç durumu oluşturması da muhtemeldir.

Kaynakça

- Akman, E., ve Karakuş, M. (2018). Yavaş Şehir Kriterleri Çerçevesinde Seferihisar Belediyesinin Faaliyetlerinden Yerel Halkın Memnuniyet Düzeyi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (2), 65-84.
- Alaeddinoğlu, F. (2006). *Van İlinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bahçesaray Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü. (2019). Van.
- Bahçesaray Kaymakamlığı ve Bahçesaray Belediyesi (2019). *Bahçesaray İlçesinin Tarihi İle İlgili Raporlar*. Van.
- Balaban, A. (2017). Ekoturizm Açısından Türkiye’de Yavaş Kent Hareketi: Seferihisar Belediyesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Usak University Faculty of Economics and Administrative Sciences & Aristotle University of Thessaloniki School of Economics*, 420-426.
- Baytar, İ. (2014). *Van’da Ulaşım Sistemleri ve Ulaşım Sistemlerinin Tarihi Gelişimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Cansaran, D. (2018). Küreselleşmeye Aykırı Bir Yaşam Biçimi “Sakin Kentler”: Seferihisar Örneği. *İdeal Kent Dergisi*, 885-908.
- Doğan, M. (2012). Mengen ve Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 14-26.
- Doğanay, H. (1998). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*. Erzurum: Çizgi Kitabevi.
- Olalı, H. (1983). *Dış Tanıtma ve Turizm*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özel, A. (2016). Fekiyeye Teyran. *İslam Ansiklopedisi*. (Ek-1, 436-439). Ankara.
- Özgüç, N. (2017). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Sertkaya D. Ö. (2011). Silivri’de Turizmin Gelişmesi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 89-102.

- Sezgin, M., ve Ünivar, Ş. (2011). *Yavaş Şehir Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Top, M. (1998). *Van'ın Tarihi Köprüleri*. Van: Van Valiliği Kültür Yayınları.
- Tuncer, M., ve Olgun, A. (2017). Seferihisar'ın Ekonomik ve Mali Yapısı Üzerinden Sakin Şehir Uygulamalarına İlişkin Bir İnceleme. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 47-72.
- Tümertekin, E. (1982). *Ekonomik Coğrafya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Van Kültür ve Turizm Envanteri (2006). *Van Valiliği Turizm ve Kültür Müdürlüğü*. Ankara: Kömen Ajans.
- Van Yıllığı. (1999:). Van: Van Valiliği. 16. 08. 2019 tarihinde <http://www.bahcesaray.gov.tr/bahcesaray> (Erişim Tarihi: 05. 09.2019).
- http://www.vantso.org.tr/u/files/1-8A25A07_7574.pdf (Erişim Tarihi: 02. 09.2019).
- <http://www.cittaslow.org/news/cittaslow-sunday> (Erişim Tarihi: 01.09.2019).
- <http://www.bahcesaray.gov.tr/bahcesaray> (Erişim Tarihi: 05. 08.2019).
- <https://cittaslowturkiye.org/#slayt> (Erişim Tarihi: 01.09.2019).